

Krystyna Gutkowska, Paweł Kwieciński
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

Wartości życiowe młodych Polaków aktywnych zawodowo o stabilnej sytuacji finansowej

Streszczenie

Wartości to pojęcie, które doczekało się w naukach społecznych wielu propozycji konceptualizacji, a ich wspólnym elementem jest podkreślenie znaczenia wartości w kształtowaniu zachowań człowieka, uznając tym samym, że są one istotnym elementem stylu życia. W literaturze przedmiotu podnosi się również zagadnienie uhierarchizowania wartości, co wynika z różnej ich ważności w życiu poszczególnych jednostek, co z kolei determinują zmienne endo- i egzogenne. Wśród zmiennych endogennych można wyróżnić np. płeć, wiek, wykształcenie, zasobność finansową, aktywność zawodową itp. Z uwagi na specyfikę młodego pokolenia warto zwrócić uwagę na właściwą dla tej generacji hierarchię wartości, a rozpoznanie tej kwestii jest przedmiotem przeprowadzonych badań wśród 200 młodych warszawiaków, aktywnych zawodowo i o stabilnej sytuacji finansowej. Wyniki badań wskazują, że wartościami najważniejszymi są zdrowie własne i członków rodziny oraz szczęście rodzinne, a najmniej ważne dla badanej populacji jest życie zgodnie z religią oraz aktywność polityczna.

Słowa kluczowe: wartości, hierarchia wartości, młodzi konsumenci.

Kody JEL: A13, Z13

Wstęp

Każdy człowiek kieruje się w życiu własnymi zasadami czy też wytycznymi. Mogą być one ściśle powiązane z jego pragnieniami, moralnością, filozofią lub religią, które najogólniej można nazwać zbiorczym terminem „wartości”. Określają one swoiste predyspozycje danej jednostki do podjęcia konkretnych decyzji dotyczących różnych zachowań, w tym również zachowań konsumenckich. Słowo „wartość” jest terminem o dużej liczbie znaczeń zależnych zazwyczaj od kontekstu, w którym jest używany. Natura wartości jest na tyle złożona, że powstał odrębny dział nauki zajmujący się jej badaniem zwany aksjologią, stanowiący w prostym tłumaczeniu z języka greckiego naukę o tym, co cenne i godne, a więc parafrazując – co wartościowe. Aksjologia w szerokim znaczeniu zajmuje się m.in. analizą natury wartości (tego, co cenne, dobre), a więc zagadnieniem, czym jest wartość, jaki jest jej charakter (subiektywny, obiektywny, absolutny, względny itp.); dociekaniami źródeł i mechanizmów powstawania wartości; podstawami i kryteriami wartościowania; klasyfikacją wartości (np. wyodrębnianiem wartości autotelicznych jako celów samych w sobie, oraz wartości instrumentalnych, służących do ich realizacji) oraz budowaniem ich hierarchii i ustalaniem, co stanowi wartość najwyższą (tzw. *summum bonum*). Problematyka aksjolo-

giczna ma niemal tak długą historię jak filozofia. W czasach nowożytnych pojęcia wartości używał m.in. Kant. Współczesne znaczenie (na którym opiera się aksjologia) datuje się od R.H. Lotzego (połowa XIX w.) oraz rozpowszechnia w filozofii europejskiej, zwłaszcza na początku XX w., głównie przez przedstawicieli badeńskiej szkoły neokantyzmu (W. Windelband, H. Rickert), fenomenologii (M. Scheler, N. Hartmann) i neorealizmu (G.E. Moore, R.B. Perry). Termin „aksjologia” został wprowadzony przez P. Lapięgo w dziele pt. *Logique de la volonté* (1902) oraz Eduarda von Hartmanna w publikacji pt. *Grundriss der Axiologie* (1908).

W Polsce aksjologią zajmowali się m.in. Florian Znaniecki, który przedstawił swoje poglądy na temat wartości w opracowaniu pt. *Zagadnienie wartości w filozofii* (1910), Władysław Tatarkiewicz w pracy pt. *O bezwzględności dobra* (1919), jak również Roman Ingarden w pracy pt. *Przeżycie, dzieło, wartość* (1966).

Na potrzeby tego opracowania zostanie użyta definicja skonstruowana przez wybitny autorytet w dziedzinie aksjologii i twórcę jednej ze skal do badania systemów wartości – Milтона Rokeacha (1973, s. 5). Określa on wartość jako „trwale przekonanie, że dany sposób postępowania lub ostateczny cel życia jest jednostkowo i społecznie bardziej atrakcyjny niż inne sposoby zachowania się i inne cele życiowe”. Pewną reasumpcją wielu definicji wartości, które funkcjonują w literaturze jest stwierdzenie, że „wartość to jakakolwiek rzecz, jakiegokolwiek potrzeby”. W tym znaczeniu można powiedzieć, że wartości stanowią szczególne motywy w życiu człowieka, wskazując mu określone sposoby ich realizacji, zgodne ze społecznie uznanymi normami.

Wartości nie występują pojedynczo, lecz układają się w pewien system wzajemnie skorelowanych pozytywnie lub negatywnie elementów. Korelacje te, jak stwierdzają Czapiński i Panek (2015) pozwalają wyróżnić 5 profili systemu wartości, a mianowicie: profil pierwszy, w którym istotne są wartości rodzinne; profil drugi, nazywany transcendentnym z dominującą wiarą w Boga, a tym samym życie zgodnie z zasadami religii; profil trzeci, w którym szczególnego znaczenia nabiera optymizm i społeczny wizerunek; profil czwarty, z dominującym znaczeniem zdrowia i profil piąty, określany libertyńskim, w którym szczególnie ceniona jest swoboda i wolność. Jak zauważają autorzy *Diagnozy społecznej 2015*, system wartości osobistych zależy od wielu czynników związanych z kulturą, środowiskiem społecznym, warunkami życia i kolejami losu jednostki. W publikacji odnotowano, że dzieci, udane małżeństwo i przyjaciele to wartości, których wybór zależy najbardziej od zmiennych socjodemograficznych. Na przykład udane małżeństwo cenią sobie zwłaszcza ci, którzy pozostają w związku małżeńskim, są stosunkowo młodzi, bardziej zamożni, mieszkają w dużych miastach i reprezentują wyższy poziom wykształcenia. Praca w systemie wartości jest ważniejsza dla mężczyzn, osób w wieku produkcyjnym, mniej zamożnych, mieszkańców mniejszych miast i wsi, reprezentujących średni poziom wykształcenia i publiczny sektor zatrudnienia oraz pozostających w stanie wolnym. Ciekawe spostrzeżenia sformułowane są w odniesieniu do ważności przyjaźni w hierarchii wartości, której znaczenie dostrzegają częściej osoby młode, zamożne, single i mieszkańcy dużych miast. Religia to wartość, która wydawać by się mogło w życiu Polaków, z racji deklarowanego przez nich przywiązania do jej zasad, odgrywać powinna szczególną rolę. Tymczasem jest ona ważniejsza dla kobiet,

osób starszych, owdowiałych i żyjących w stanie wolnym, mieszkańców wsi, gorzej wykształconych, ale też uczniów i studentów.

Hierarchia wartości Polaków na tle innych narodowości

Polacy od wielu lat uznają rodzinę za najważniejszą wartość, podobnie jak reprezentanci innych krajów na świecie. Dopiero po 2005 roku udział odpowiedzi wyrażających wysoką istotność tej wartości spadł poniżej 90% (Jasińska-Kania 2012, s. 318-341), ale w 2014 roku ponownie odnotowano wzrost do 92%. Na Ukrainie wyniki są niemal identyczne, różnią się nie więcej niż o 1% w każdej kategorii. Wynika to prawdopodobnie z podobieństwa kulturowego dwóch sąsiadów. Widoczny spadek znaczenia rodziny widać natomiast w Niemczech – zaledwie niecałe 78% społeczeństwa uznającego rodzinę za bardzo ważną wartość życiową jest pewnym ewenementem, bo jedynym krajem o podobnym wyniku jest Liban (<http://www.worldvaluessurvey.org>). Praca jest dla Polaków niemal równie ważna, z tą różnicą, że dużo częściej podawane były odpowiedzi świadczące o jej wysokiej randze w życiu. Apogeum wagi osiągnęła w roku 1999, kiedy to z powodu wysokiego bezrobocia stała się szczególnie pożądana i aż 79% ludzi deklarowało jej bardzo wysoką istotność (Jasińska-Kania 2012). Od tamtej pory jednak udział odpowiedzi wskazujących na wysokie znaczenie pracy spadł do 64% i utrzymuje się na poziomie bardzo zbliżonym do średniej światowej – 62% (<http://www.worldvaluessurvey.org>). Poniżej tej średniej są wymienieni sąsiedzi Polski, przy czym praca okazała się najmniej ważna dla Niemców, co kłóci się nieco ze stereotypem przeciętnego obywatela Niemiec, postrzeganego jako jednostka pracowita, oszczędna i pragmatyczna. Jeszcze niższy wynik osiągnęli obywatele Stanów Zjednoczonych, co może wyjaśniać fakt, że oba te kraje należą do wysoko rozwiniętych i „bogaty”, których obywatele mają inne podejście do kwestii zarobków.

Sposób spędzania czasu wolnego, to kolejna wartość, której realizację interpretować można przez kontakty z przyjaciółmi, znajomymi i innymi osobami nie będącymi członkami rodziny oraz samorealizację, rozwój i dokształcanie się. Jeśli chodzi o pierwszy sposób realizacji, to Polacy częściej traktują ten aspekt czasu wolnego jako raczej ważny (55%, od 2008 roku utrzymuje się na stałym poziomie), a rzadziej jako bardzo ważny (38%, również bez zmian od 2008 roku), w porównaniu z resztą Europy i świata (odpowiednio 40% i 47%). Mimo ponad 26 lat transformacji ustrojowej, Polska nadal pozostaje w tej dziedzinie blisko krajów biedniejszych, w których praca jest o wiele ważniejsza niż czas wolny. Potwierdzają to wyniki dla Niemiec i Stanów Zjednoczonych, w których ponad 50% ludności deklaruje wysoką istotność spędzania czasu ze znajomymi. Czas wolny spędzony na realizacji indywidualnych aktywności, takich jak rozwijanie zainteresowań czy kontakt z kulturą plasuje się na pozycji znacznie bardziej zbliżonej do krajów Europy i w nieco mniejszym stopniu do reszty świata. Od 1995 do roku 2005 roku wzrastał i pozostaje na stosunkowo zbliżonym poziomie aż do chwili obecnej (35% uznaje go za bardzo ważny, 50% – za raczej ważny, średnia światowa wynosi odpowiednio 35% i 42%, przy czym dla USA jest on bardzo ważny – ponad 90% osób uważa go za raczej lub bardzo istotny). Jako

nico mniej ważny jest postrzegany na Ukrainie oraz o wiele mniej w Rosji (zaledwie 29% uważa go za bardzo ważny, a 45% za ważny). Może to być dowodem istnienia znaczącej kulturowej przepaści między Rosją a Zachodem.

Czynniki ekonomiczne są trudniejsze do zbadania, ponieważ respondenci w tego typu badaniach rzadziej czują się komfortowo opisując w bezpośredni sposób swoją sytuację finansową i chęć bogacenia się. Większość ankietowanych Polaków w badaniu World Values Survey opisywało swoje zarobki jako przeciętne lub poniżej przeciętnej (prawie 75%). Jednocześnie trochę ponad połowa uważa, że ciężka praca wcale nie musi dostarczać bogactwa i sukcesu, ale też twierdzi, że zarobki nie powinny być zrównywane, ponieważ zmniejszy to motywację ludzi do pracy.

Następną pozycją na liście wartości jest stosunek do polityki. Chociaż niełatwo precyzyjnie oszacować, to można założyć, że polityka jest kwestią, w stosunku do której Polacy nigdy nie byli przesadnie entuzjastyczni – zainteresowanie nią spadało aż do roku 2008 i od tamtej pory utrzymuje się na względnie niskim poziomie. Większość badanych wybierała opcje świadczące o niewielkim zaangażowaniu, lub też całkowitym jego braku, odpowiednio 34% i 23% respondentów w 2014 roku. Wysokie zainteresowanie polityką zadeklarowało jedynie 7% badanych, co jest niemal dwukrotnie poniżej średniej światowej oraz europejskiej. Niemniej jednak w wyborze pozostałych opcji Polska jest bardziej zbliżona do reszty krajów (<http://www.worldvaluessurvey.org>).

Ostatnią wartością wymagającą omówienia jest stosunek do religii. W tej dziedzinie Polacy zawsze stawiali ją o wiele wyżej niż reszta świata (w Rosji 14% uważa ją za bardzo istotny element życia), a zwłaszcza Unia Europejska (Niemcy są dobrym przykładem, bo mimo licznych, religijnych mniejszości wysoką wagę religii w życiu deklaruje jedynie 13%). Waga religii w życiu codziennym spada konsekwentnie od roku 1989 (Jasińska-Kania 2012), niemniej jednak wciąż utrzymuje się na dość wysokim poziomie – 46% Polaków deklaruje jej silne znaczenie w życiu, a 34% raczej silne. Najbardziej zbliżonym do nas krajem pod tym względem są Stany Zjednoczone, w których łącznie prawie 70% obywateli traktuje religię jako istotny element życia.

Cel, zakres pracy i metodologia badań

Celem badań było rozpoznanie hierarchii wartości młodych Polaków, aktywnych zawodowo i charakteryzujących się względnie stabilną sytuacją finansową. Dodatkowym celem było wykazanie na ile poszczególne wartości pozostają ze sobą w związku, a więc czy są wzajemnie od siebie zależne. Badanie zorientowane na realizację tego celu zostało przeprowadzone na wybranej grupie konsumentów, którzy spełniali takie warunki, jak: zatrudnienie na podstawie umowy o pracę; posiadanie stabilnej sytuacji finansowej, tzn. bez konieczności brania pożyczek i/lub kredytów, aby móc utrzymać swoje gospodarstwo domowe; posiadanie wykształcenia minimum średniego. Badaniem zostało objętych 200 konsumentów obojga płci w przedziale wieku 20-35 lat. Średnia wieku wynosiła 28 lat, przy czym dominującą grupą były osoby w wieku 25-30 lat. Zastosowany został dobór nie-

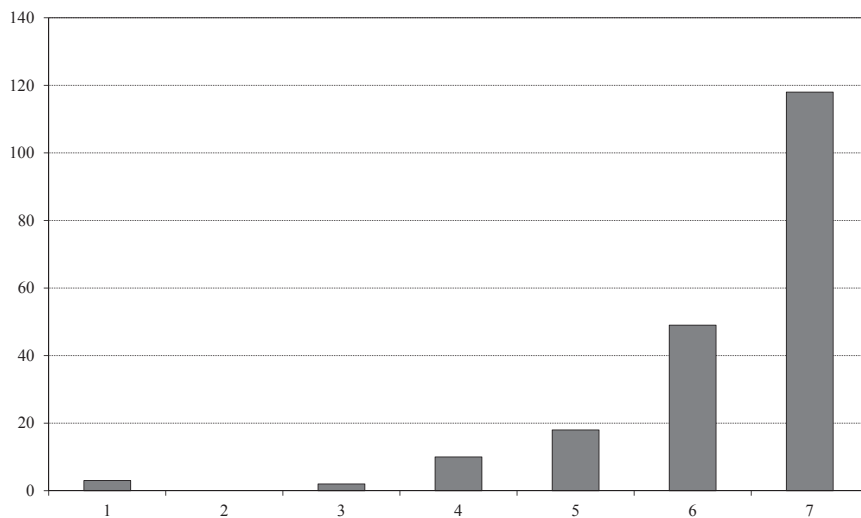
losowy, a konkretnie metoda kuli śnieżnej. Kwestionariusz został rozprawdany w kilku przedsiębiorstwach i korporacjach w formie elektronicznej w wewnętrznych systemach komunikacji, np. poczcie firmowej. Dostarczyło to swoistej gwarancji spełnienia powyższych warunków uczestnictwa w badaniu.

Wartości życiowe młodych Polaków w świetle wyników badań własnych

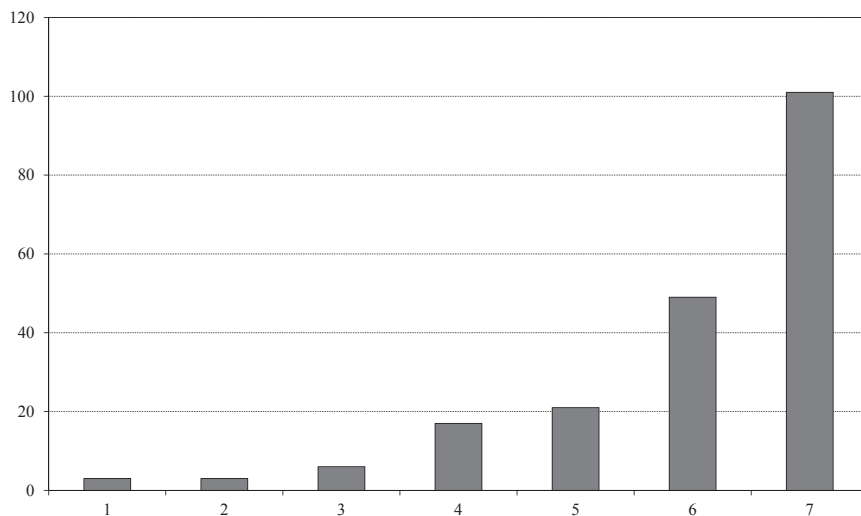
Rozpoznanie wartości młodych, stabilnych zawodowo i reprezentujących względnie korzystną sytuację dochodową Polaków dokonano na podstawie analizy wyników przeprowadzonego w 2015 roku badania ankietowego, które przedstawiono za pomocą histogramów. Ilustrują one rozkład wyborów podawanych przez respondentów, a także średnią w każdym z przypadków. Pozwala to na wychwycenie istotnych, neutralnych i nieistotnych dla ogółu badanych wartości życiowych. Histogramy umożliwiają też dostrzeżenie pewnych odchyłeń od spodziewanej średniej w grupie. W opracowaniu przedstawiono wykresy z najlepiej widocznymi trendami i najciekawszymi wynikami.

Najwyżej ocenianą wartością życiową wśród badanych była dbałość o zdrowie własne i członków rodziny, której średnia ważność plasuje się na poziomie 6295. Nie ma chyba innej wartości tak bardzo uniwersalnej jak zdrowie, nie tylko własne, ale też członków rodziny i najbliższych. Bardzo niewiele osób deklaruje brak zainteresowania własnym zdrowiem, tym bardziej, że negatywne nastawienie mogłoby się kojarzyć z chorobą o podłożu psychologicznym. Mimo to nie sposób stwierdzić, na ile przeciętny człowiek rzeczywiście kieruje się troską o swoje zdrowie w codziennych wyborach, żywieniowych i innych. Dowodem są wyniki badań wskazujące, że konsumenci, mimo iż deklarują, iż zdrowie jest dla nich najważniejszą wartością, jak również cenią sobie prozdrowotne walory produktów żywnościowych, to przy ich wyborze kierują się przede wszystkim smakiem. Fakt ten dowodzi znanej w socjologii rozbieżności niewspółmiernych skal wartości, wskazującej, że człowiek odczuwając ważność określonych wartości nie zawsze zachowuje się zgodnie z ich hierarchią, wybierając wartości niżej w niej umiejscowione. Szczegółowe dane informujące o rozkładzie uzyskanych odpowiedzi zaprezentowano na wykresie 1.

Prawie tak samo wysoki wynik uzyskano mierząc wartość udanego i szczęśliwego życia rodzinnego – średnia ważność wyniosła 6,005. Trudno wyobrazić sobie osobę, która nie chciałaby doświadczyć udanego i szczęśliwego życia rodzinnego, tym bardziej, że realizacja tej wartości pozwala zaspokoić potrzebę przynależności, uznania i bezpieczeństwa. Młodzi dorośli zaczynają zakładać rodziny, co dodatkowo wzmacnia ich potrzebę w tym zakresie, gdyż słowo „rodzina” przestaje im się kojarzyć z rodzicami i rodzeństwem, a raczej z partnerami i ze swoimi dziećmi. Scenariusz dalszego życia opierający się na rodzinie i dzieciach przestaje istnieć w świadomości jako cel lub coś odległego i do tej pory nienamagalnego, a zaczyna funkcjonować jako nieodłączna część rzeczywistości. Szczęście opierające się na dobrze rozwijającej się rodzinie staje się dla nich czymś dostrzegalnym i samo to może ich skłaniać do dążenia do tego celu (por. wykres 2).

Wykres 1**Ważne jest dla mnie zdrowie własne i członków rodziny**

Źródło: opracowanie własne.

Wykres 2**Ważne jest dla mnie udane, szczęśliwe życie rodzinne**

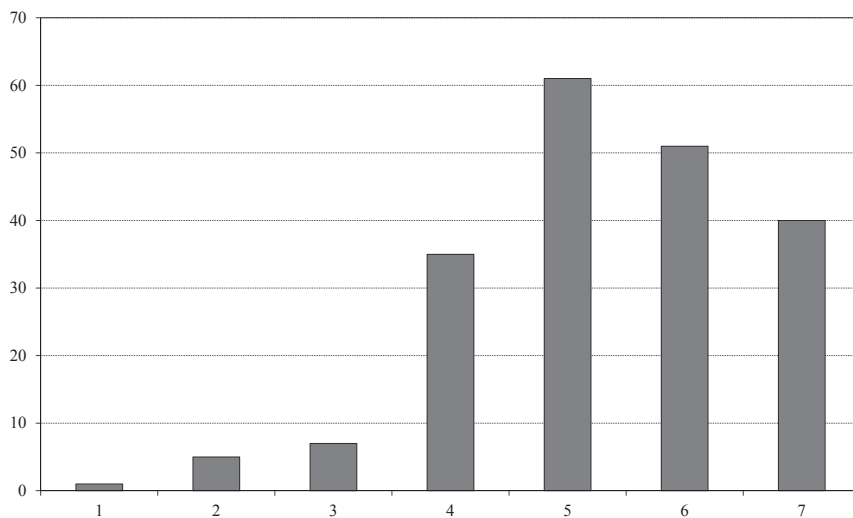
Źródło: jak w wykresie 1.

W aktualnej sytuacji ekonomicznej w Polsce, przy czym mowa tu głównie o wolnorynkowej gospodarce i relatywnie znacznych różnicach w zarobkach między klasą wyższą a niższą, trudno się dziwić aspiracjom Polaków chcących „dużo zarabiać”. Takie potrzeby można też wytłumaczyć przedziałem wiekowym badanych. Młodzi zaczynają w tym wieku zakładać rodziny i potrzebują więcej pieniędzy, aby móc je utrzymać. Ci spośród nich, którzy jeszcze tego nie robią, a jednocześnie stanowią większą część respondentów w tym badaniu, często koncentrują się na karierze m.in. w międzynarodowych korporacjach, w których główną motywacją bardzo często są wysokie zarobki. Te z kolei pozwalają im na urozmaicenia w życiu, spotkania ze znajomymi, rozwój osobisty, uczestnictwo w kulturze itp. Niemniej jednak, mimo dość wysokiej średniej wynoszącej 5,315, najczęściej odpowiedzi znajduje się w przedziale, który można opisać jako „raczej ważne”. Może to być oznaką braku zdecydowania lub też niezbyt pochlebnej opinii o najbogatszych ludziach panujących wśród Polaków, bowiem często uważa się, że droga do sukcesu finansowego leży nie tyle w ciężkiej pracy, co w koneksjach i zwykłym szczęściu (por. wykres 3).

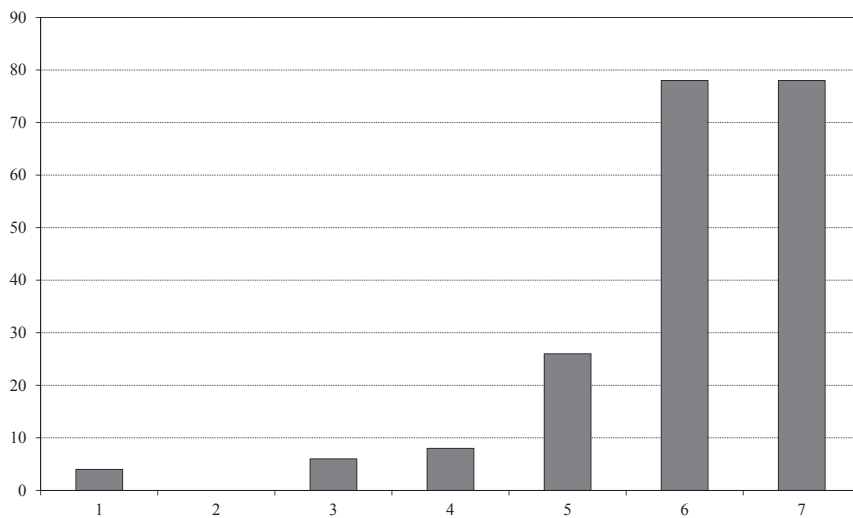
Dobra praca poniekąd łączy się z dobrobytem materialnym, ale też z czerpaniem satysfakcji z wykonywanej pracy. To coś więcej niż tylko dobrze opłacane stanowisko, ponieważ zdarza się, że mimo wysokich zarobków nie uzyskuje się satysfakcji z wykonywanej pracy, ani nie przynosi ona zadowolenia. Wizja wykonywania pracy, z której poza korzyściami finansowymi czerpie się też satysfakcję i przyjemność jest o wiele bardziej pożądana, zwłaszcza przez młodych, którzy nie chcą porzucić marzeń o idealnym życiu, w którym praca stanowi wartość autoteliczną. Ponadto praca jest również nieodłącznym elementem życia niemal większości konsumentów i dlatego właśnie wynik jest tak wysoki (średnia wynosi 5,99, prawie 80% odpowiedzi wskazujących na wysoką i bardzo wysoką istotność) – ponieważ prawie każdy ma aspiracje do wykonywania upragnionego zawodu (por. wykres 4).

Wydaje się zrozumiałe ze względu na wiek badanych, że stosunkowo ważne jest dla nich rozwijanie własnych zainteresowań, a średni poziom ważności tej wartości wyniósł 5,91. Rozwijanie zainteresowań jest najsilniej powiązane z samorealizacją. Młodym ludziom, zwłaszcza tym, którzy jeszcze nie założyli rodzin, ani nie są w związkach partnerskich, przychodzi to zwykle nieco łatwiej, ponieważ mają zdecydowanie więcej czasu wolnego do poświęcenia samemu sobie, swoim zainteresowaniom, czy szeroko rozumianemu hobby (por. wykres 5).

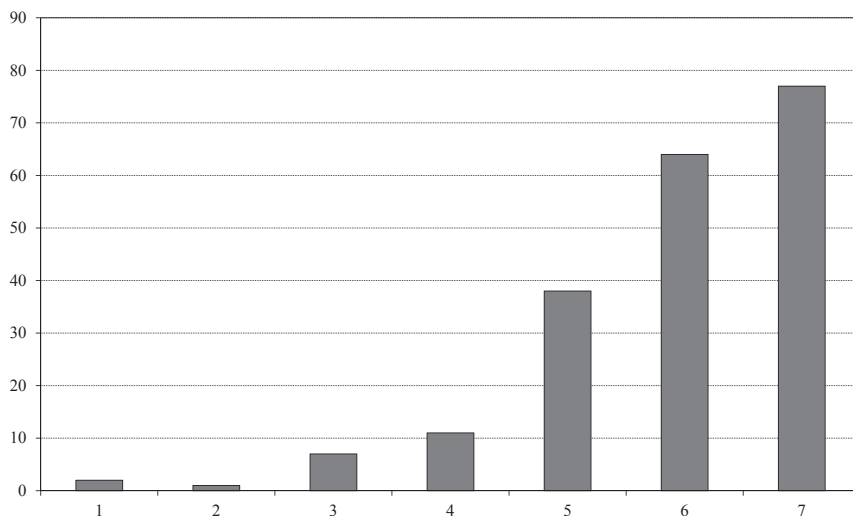
Jak można zauważyć na podstawie analiz danych z badań budżetów gospodarstw domowych, wydatki na dobra związane z zagospodarowaniem czasu wolnego wśród młodych ludzi, a w tym na spotkania ze znajomymi, stanowią relatywnie większy udział niż przeciętnie. Analizując formy spędzania czasu wolnego wśród badanych można zauważyć przewagę istotności indywidualnych form spędzania tego czasu, jak na przykład rozwijanie zainteresowań czy osiągnięcie odpowiedniego poziomu wykształcenia, nad potrzebami związanymi z życiem towarzyskim. Być może jest to kolejny przykład wspomnianego wcześniej zjawiska konfliktu niewspółmiernych skal wartości, wskazującego tym razem na realne zachowania młodych ludzi związane z życiem towarzyskim, odzwierciedlaną w strukturze wydatków, a deklarowaną preferencją rozwijania swoich zainteresowań, zdobywania wyższych kompetencji itp. (por. wykres 6).

Wykres 3**Ważny jest dla mnie dobrobyt materialny**

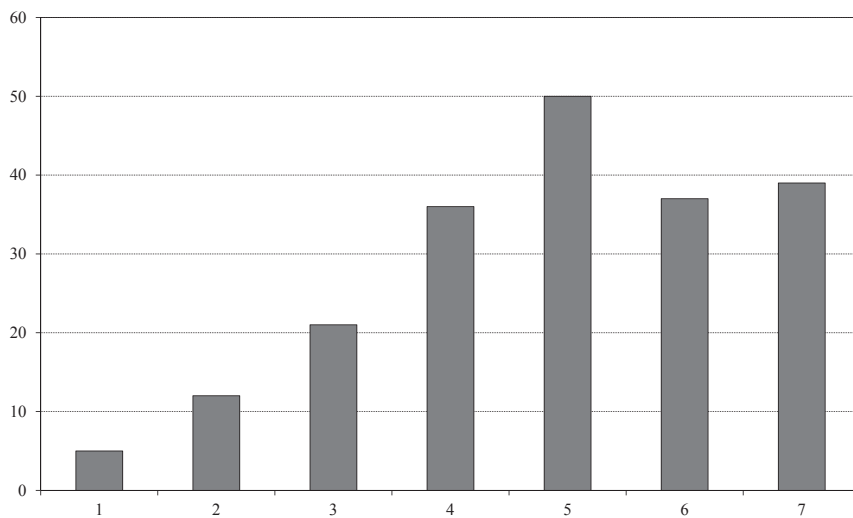
Źródło: jak w wykresie 1.

Wykres 4**Ważna jest dla mnie satysfakcjonująca praca**

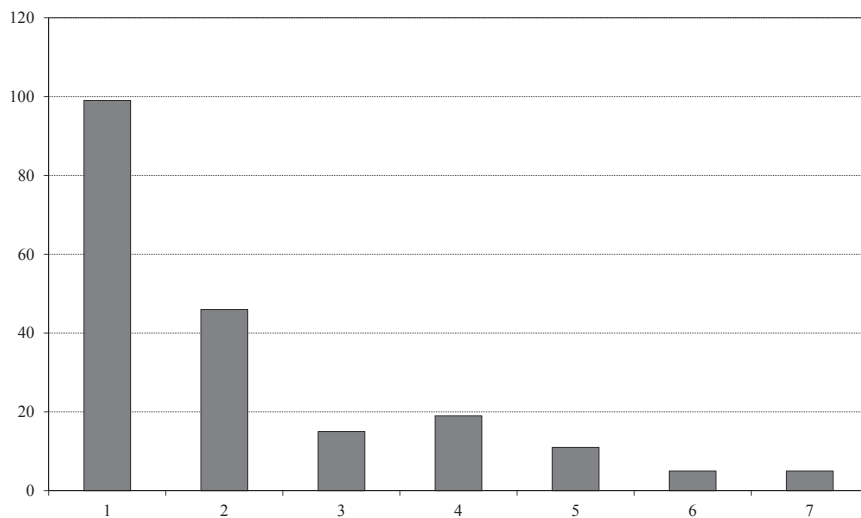
Źródło: jak w wykresie 1.

Wykres 5**Ważne jest dla mnie rozwijanie zainteresowań**

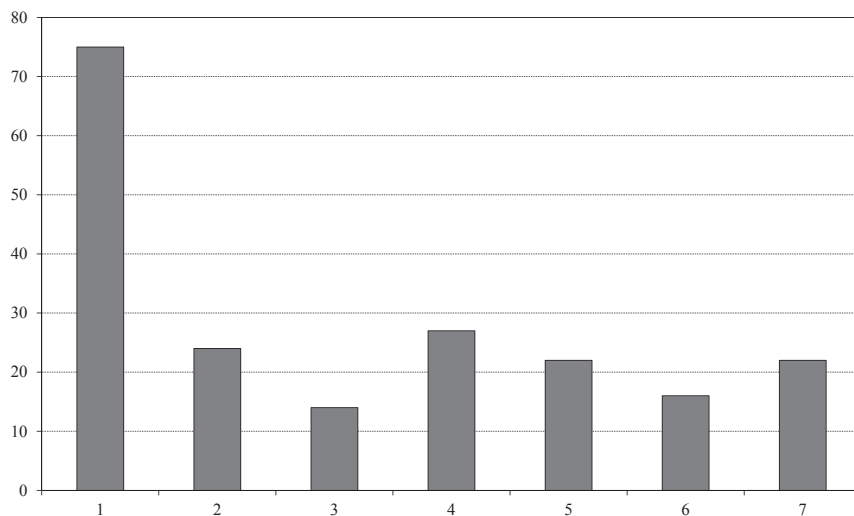
Źródło: jak w wykresie 1.

Wykres 6**Ważne jest dla mnie satysfakcjonujące i aktywne życie towarzyskie**

Źródło: jak w wykresie 1.

Wykres 7**Ważne jest dla mnie pełnienie funkcji politycznych**

Źródło: jak w wykresie 1.

Wykres 8**Ważne jest dla mnie życie w zgodzie z wyznawaną religią**

Źródło: jak w wykresie 1.

Natomiast potrzeba aktywnego i satysfakcjonującego życia towarzyskiego nie jest tak silna wśród młodych ludzi, jak w przypadku samorealizacji i samorozwoju. Niemniej jednak pozostaje dość ważna, o czym świadczy średnia odpowiedzi wynosząca 4,905. Najliczniejsza grupa wybrała odpowiedź 5, czyli „raczej ważne”, co dodatkowo świadczy o niezbyt wielkiej wadze życia towarzyskiego wśród młodych dorosłych Polaków jako wartości odczuwanej.

Młodzi Polacy zdecydowanie nie wykazują chęci pełnienia funkcji politycznych. Średnia odpowiedzi jest najniższa ze wszystkich wskazań zawartych w kwestionariuszu i wynosi 2,16. Odpowiedzi wyrażających jakiegokolwiek zainteresowanie pełnieniem funkcji politycznych stanowiły udział niższy niż 10%, a całkowity jego brak prawie 50% respondentów. Jest to nieco bardziej radykalna postawa niż ogółu społeczeństwa. Powodem tak niskiego wyniku może być też fakt, że chociaż zainteresowanie polityką w jakimś stopniu wykazuje dość dużo ludzi, to jednak czynny udział w niej, poza oddawaniem głosów, jest czymś innym. Tak zadane pytanie ujawniło pewną tendencję – Polacy nie są bardzo zaangażowani w politykę, a gdy poruszy się temat stania się częścią aparatu politycznego, tracą zainteresowanie jeszcze bardziej (por. wykres 7).

Tabela 1

Korelacja porządku rang Spearmana między wartościami życiowymi wyznawanymi przez badanych (cz. 1)

Wyszczególnienie	Zdrowie własne i członków rodziny	Dobrobyt materialny	Pełnienie funkcji politycznych	Satysfakcjonujące i aktywne życie towarzyskie	Rozwijanie zainteresowań
Zdrowie własne i członków rodziny	1,000000	0,202100	-0,176640	0,222917	0,252151
Dobrobyt materialny	0,202100	1,000000	0,184133	0,281868	0,163201
Pełnienie funkcji politycznych	-0,176640	0,184133	1,000000	0,116534	-0,098520
Satysfakcjonujące i aktywne życie towarzyskie	0,222917	0,281868	0,116534	1,000000	0,450461
Rozwijanie zainteresowań	0,252151	0,163201	-0,098520	0,450461	1,000000
Osiągnięcie odpowiedniego poziomu warunków mieszkaniowych	0,307039	0,482965	-0,056417	0,219541	0,226044
Satysfakcjonująca praca	0,295115	0,337772	0,053491	0,254698	0,340710
Osiągnięcie wysokiej pozycji zawodowej	0,112343	0,469838	0,269614	0,221238	0,187559
[Udane; szczęśliwe życie rodzinne	0,611966	0,113940	-0,194992	0,085087	0,178750
Kontakt z kulturą	0,220020	0,053551	-0,065061	0,314028	0,423335
Zapewnienie dzieciom dobrego startu życiowego	0,574234	0,218507	-0,020827	0,123034	0,139937
Osiągnięcie odpowiedniego poziomu wykształcenia	0,248576	0,226618	0,001057	0,235277	0,333192
Życie w zgodzie z wyznawaną religią	0,030819	0,003155	0,153151	0,045007	-0,082367

Źródło: opracowanie własne.

Kolejną wartością życiową, która nie cieszyła się wysokim zainteresowaniem wśród respondentów, jest życie w zgodzie z wyznawaną religią. Choć Polska ma jeden z najwyższych odsetków ludzi deklarujących wyznawanie religii na świecie, sięgający prawie 96% (w tym 93% katolików) w 2012 roku, to sprawa ma się zupełnie inaczej w przypadku postępowania w całkowitej zgodzie z jej zasadami. Jak widać z wykresu 7, w młodszych przedziałach wiekowych jest to szczególnie wyraźne. Wiara odgrywa w ich życiu dużo mniejszą rolę i albo nieoficjalnie deklarują się jako ludzie niewierzący, albo pozostają we wspólnotach religijnych, ale nie uznają narzucanych przez nie zasad i restrykcji. Warto też zwrócić uwagę na rozkład odpowiedzi na skali – jeżeli przyjąć, że tylko pozycja 1 na skali oznacza brak jakiegokolwiek wyznawanej religii, to w dalszym ciągu pozostaje około 63% ludzi wierzących, którzy wybrali inne odpowiedzi. Choć nie jest to wynik dla ogółu społeczeństwa, to można zaryzykować stwierdzenie, że trafnie odzwierciedla stan wiary wśród młodych Polaków.

Ostatnim krokiem w holistycznej analizie jest rozpoznanie korelacji występujących w obrębie wartości życiowych. W tym wypadku użyteczne wydaje się przedstawienie wszystkich wyników w jednym ciągu i opisanie ich jako całości.

Tabela 2
Korelacja porządku rang Spearmana pomiędzy wartościami życiowymi wyznawanymi przez badanych (cz. 2)

Wyszczególnienie	Osiągnięcie odpowiedniego poziomu warunków mieszkaniowych	Satysfakcjonująca praca	Osiągnięcie wysokiej pozycji zawodowej	Udane; szczęśliwe życie rodzinne
Zdrowie własne i członków rodziny	0,307039	0,295115	0,112343	0,611966
Dobrobyt materialny	0,482965	0,337772	0,469838	0,113940
Pełnienie funkcji politycznych	-0,056417	0,053491	0,269614	-0,194992
Satysfakcjonujące i aktywne życie towarzyskie	0,219541	0,254698	0,221238	0,085087
Rozwijanie zainteresowań	0,226044	0,340710	0,187559	0,178750
Osiągnięcie odpowiedniego poziomu warunków mieszkaniowych	1,000000	0,525010	0,457988	0,323538
Satysfakcjonująca praca	0,525010	1,000000	0,537665	0,313706
Osiągnięcie wysokiej pozycji zawodowej	0,457988	0,537665	1,000000	0,170471
Udane; szczęśliwe życie rodzinne	0,323538	0,313706	0,170471	1,000000
Kontakt z kulturą	0,089703	0,139135	0,173677	0,267143
Zapewnienie dzieciom dobrego startu życiowego	0,379510	0,319535	0,210235	0,667577
Osiągnięcie odpowiedniego poziomu wykształcenia	0,289256	0,373995	0,446281	0,312574
Życie w zgodzie z wyznawaną religią	-0,026710	0,049638	0,036144	0,065737

Źródło: jak w tabeli 1.

Tabela 3

Korelacja porządku rang Spearmana między wartościami życiowymi wyznawanymi przez badanych (cz. 3)

Wyszczególnienie	Kontakt z kulturą	Zapewnienie dzieciom dobrego startu życiowego	Osiągnięcie odpowiedniego poziomu wykształcenia	Życie w zgodzie z wyznawaną religią
Zdrowie własne i członków rodziny	0,220020	0,574234	0,248576	0,030819
Dobrobyt materialny	0,053551	0,218507	0,226618	0,003155
Pełnienie funkcji politycznych	-0,065061	-0,020827	0,001057	0,153151
Satysfakcjonujące i aktywne życie towarzyskie	0,314028	0,123034	0,235277	0,045007
Rozwijanie zainteresowań	0,423335	0,139937	0,333192	-0,082367
Osiągnięcie odpowiedniego poziomu warunków mieszkaniowych	0,089703	0,379510	0,289256	-0,026710
Satysfakcjonująca praca	0,139135	0,319535	0,373995	0,049638
Osiągnięcie wysokiej pozycji zawodowej	0,173677	0,210235	0,446281	0,036144
Udane; szczęśliwe życie rodzinne	0,267143	0,667577	0,312574	0,065737
Kontakt z kulturą	1,000000	0,296303	0,443703	0,063970
Zapewnienie dzieciom dobrego startu życiowego	0,296303	1,000000	0,340551	0,125220
Osiągnięcie odpowiedniego poziomu wykształcenia	0,443703	0,340551	1,000000	0,017805
Życie w zgodzie z wyznawaną religią	0,063970	0,125220	0,017805	1,000000

Źródło: jak w tabeli 1.

Tabele 1, 2, 3 klarownie obrazują zależności istniejące między poszczególnymi wartościami, ale też udowadniają istnienie swoistych grup preferencji, na które składa się więcej niż jedna zmienna. Jako pierwszą z nich opisać można nastawienie na udane życie rodzinne, na które składają się takie cechy, jak zdrowie własne i członków rodziny, zapewnienie dzieciom dobrego startu życiowego oraz udane, szczęśliwe życie rodzinne. Między nimi występują wyjątkowo wysokie dodatnie korelacje. Warto też zwrócić uwagę na fakt, że między dwiema z trzech wymienionych wyżej wartości życiowych a chęcią pełnienia funkcji politycznych zaistniały statystycznie istotne ujemne korelacje. To z kolei było dodatnio skorelowane z chęcią osiągnięcia wysokiej pozycji zawodowej i dobrobytu materialnego, a także z życiem w zgodzie z wyznawaną religią. Może to świadczyć o wyższych ambicjach zawodowych osób chcących wykazać się w polityce oraz o mniejszym zaangażowaniu w życie rodzinne wśród tych ludzi. Co ciekawe, religijność była cechą neutralną w stosunku do wszystkich innych wartości życiowych. Jedyne większa chęć zaangażowania w politykę łączyła się z silniejszą potrzebą wiary. Następną grupą, której istnienie potwierdzają wyniki badań, jest zbiór cech powiązanych z dobrami materialnymi. Są to przede wszystkim wartości takie jak: chęć osiągnięcia dobrobytu materialnego, dobrych warunków mieszka-

niowych, wysokiej pozycji zawodowej, posiadania satysfakcjonującej pracy, z czego dwie ostatnie są też silnie dodatnio powiązane z cechami charakteru składającymi się na inną grupę wartości, którą można nazwać dążeniem do samorealizacji. W jej skład wchodzi następujące wartości: rozwijanie zainteresowań, satysfakcjonujące i aktywne życie towarzyskie, kontakt z kulturą oraz osiągnięcie odpowiedniego poziomu wykształcenia. Istnienie powiązań między tymi dwiema grupami (potrzeby samorealizacji i osiągnięcia szeroko pojętego dobrobytu materialnego) zdaje się być w zgodzie z przewidywaniami dotyczącymi młodych, pracujących ludzi, z których większość stanowią single. Są oni zorientowani zarówno na rozwój osobisty, jak i na realizację zawodową.

Podsumowanie

Uzyskane wyniki badań na temat cenionych wśród młodych Polaków wartości życiowych wskazują generalnie na odbiegającą od opisanej we wstępie hierarchii wartości w społeczeństwie polskim. Te odmienności widoczne są zwłaszcza w odniesieniu do wartości związanych z religią oraz spędzaniem wolnego czasu. Analogie natomiast są widoczne w odniesieniu do takich wartości, jak zdrowie własne i członków rodziny, udane i szczęśliwe życie rodzinne oraz satysfakcjonująca praca. Tak na podstawie wstępnego rozpoznania przedstawia się system wartości młodych, ambitnych ludzi, którzy całe swoje siły i uwagę skupiają na uporaniu się z trudnościami towarzyszącymi jednemu z najbardziej burzliwych okresów w swoim życiu. Zakładanie własnych rodzin czy wspinanie się po szczeblach kariery zawodowej potrafi wywierać kolosalny wpływ na osobowość, a widać też odejście od pewnych tradycyjnych wartości odnoszących się zwłaszcza do religii i traktowania jej jako drogowskazu w codziennym życiu.

Bibliografia

- Czapiński J., Panek T. (red.) (2015), *Diagnoza społeczna 2015. Warunki i jakość życia Polaków. Raport*, Rada Monitoringu Społecznego, Warszawa.
- Jasińska-Kania A. (red.) (2012), *Wartości i zmiany. Przemiany wartości Polaków w jednoczącej się Europie*, Scholar, Warszawa.
- von Hartmann E. (1908), *Grundriss der Axiologie oder Wertwägungslehre*, T. 5, *System der philosophie im grundriss*, H. Haacke.
- Rokeach M. (1973), *The Nature of Human Values*, Free Press, New York.
- World Values Survey (2015), *Wave 6 2010-2014 Official Aggregate*, v.20150418, World Values Survey Association (<http://www.worldvaluessurvey.org>) [dostęp: grudzień 2015].

Life Values of Professionally Active Poles with a Stable Financial Situation

Summary

Values are the notion, which has received in social sciences many proposals of conceptualisation and their common element is an emphasis put on the importance of value in formation of man's behaviours, thus considering that they are an important element

of the lifestyle. In the subject literature, there is also raised the issue of attributing hierarchy to values, what stems from their different importance in life of individuals, what, in turn, is determined by endo- and exogenous variables. Among the endogenous variables, there may be distinguished, for instance, sex, age, education, financial affluence, professional activity, etc. Having in mind the specificity of the young generation, it is worthwhile to pay attention to the relevant for this generation hierarchy of values; recognition of this issue is the subject matter of surveys carried out among 200 young Varsovians, professionally active and having stable financial condition. The survey findings indicate that the most important values are one's health and health of the family members as well as family happiness, while the least important for the population in question is the life compliant with religion and political activity.

Key words: values, hierarchy of values, young consumers.

JEL codes: A13, Z13

Жизненные ценности молодых профессионально активных поляков со стабильным финансовым положением

Резюме

Ценности – понятие, которое дождалось в общественных науках многих предложений концептуализации, а их общим элементом является подчеркивание значения ценностей в формировании поведения человека, признавая тем самым, что они – существенный элемент образа жизни. В литературе по предмету затрагивается также вопрос иерархизации ценностей, что вытекает из неодинаковой их важности в жизни отдельных индивидов, что, в свою очередь, определяется эндо- и экзогенными переменными. В числе эндогенных переменных можно выделить, например, пол, возраст, образование, финансовую зажиточность, профессиональную активность и пр. Ввиду специфики молодого поколения стоит обратить внимание на свойственную этой генерации иерархию ценностей, а распознавание этого вопроса является предметом проведённых обследований среди 200 молодых варшавян, профессионально активных и со стабильным финансовым положением. Результаты обследований показывают, что самыми важными ценностями являются собственное здоровье и здоровье членов семьи, а также семейное счастье, меньше же всего важны для обследуемой популяции жизнь в соответствии с религией и политическая активность.

Ключевые слова: ценности, иерархия ценностей, молодые потребители.

Коды JEL: A13, Z13

Artykuł nadesłany do redakcji w grudniu 2015 roku

© All rights reserved

Afiliacja:

prof. dr hab. Krystyna Gutkowska

mgr Paweł Kwieciński

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

Wydział Nauk o Żywieniu Człowieka i Konsumpcji

Katedra Organizacji i Ekonomiki Konsumpcji

ul. Nowoursynowska 159c

tel.: 22 593 70 10

e-mail: krystyna_gutkowska@sggw.pl